

het Britse Rijk en Nederland de oorlog aandoen. 'De snelle veranderingen die thans in de wereld plaatsvinden, staan', zo heette het aan het slot, 'geen moment van aarzeling toe . . . Er is in onze geschiedenis nimmer een tijd als de huidige geweest, waarin het zo dringend was plannen te maken voor de ontplooiing van onze nationale kracht.'¹ Toen dit memorandum daags nadat het was opgesteld, met officieren van het marinehoofdkwartier werd besproken, legden dezen geïrriteerdheid aan de dag wegens het feit dat legerofficieren plannen hadden geformuleerd voor de *Nanjo*, welke door de marine steeds als háár domein was beschouwd, maar principiële bezwaren tegen de strekking van het stuk hadden die marine-officieren niet – zij waren op hùn beurt, zonder dat het leger of de ministers daar weet van hadden, al bezig, plannen voor de verovering van Nederlands-Indië uit te werken.

Hoeveel indruk die plannen van de militaire extremisten hadden gemaakt, bleek op 19 september (een week dus vóór de bezetting van de helft van Frans-Indo-China en vóór het sluiten van het Driemogendhedenverdrag), toen ter vaststelling van de lijnen welke de Japanse politiek in de komende jaren moest volgen, een bijeenkomst plaatsvond van de Contactraad: het eerder in '40 opgerichte orgaan waarin de minister-president en de ministers van buitenlandse zaken, van financiën, van oorlog en van marine van gedachten wisselden met hoge militairen van de (gescheiden) leger- en vlootafdelingen van het Grote Hoofdkwartier. In beginsel werd op die 19de september besloten dat Japan zou streven naar de vorming van een 'Gemeenschappelijke Welvaartssfeer' die, met Japan, Mandsjoekwo en China als kern, zou omvatten: alle eilanden in de westelijke helft van de *Pacific* (vermoedelijk sloot dat de Philippijnen in, al werden die niet apart genoemd), Frans-Indo-China, Thailand, Birma, Brits-Indië, Malakka, Brits-Borneo, Nederlands-Indië, Australië en Nieuw-Zeeland. Wel te verstaan: de Contactraad ging er niet van uit dat *al* deze gebieden met geweld veroverd moesten worden – men dient zijn besluit eerder te zien als een aanduiding van het territorium dat Japan in de komende besprekingen met de grote overwinnaar in Europa: Duitsland, aangewezen wilde zien als vallende onder *zijn* overheersende invloed. Moest echter geweld worden gebruikt, dan zou Japan daar niet voor terugschrikken – de te volgen politiek moest evenwel flexibel blijven.

Die flexibiliteit bleek óók, toen het beginselbesluit van 19 september

¹ Aangehaald in *The Fateful Choice*, p. 248.